

A MAGYAR REGIONÁLIS TUDOMÁNYI TÁRSASÁG
JUBILEUMI XX. VÁNDORGYŰLÉSE

Az életminőség területi különbségeinek településszintű változása Magyarországon a 20. század első felében

Szilágyi Zsolt

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
Budapest, 2022. október 6.

Kutatási előzmények

GISa Hungarorum

Több, mint térkép: történeti térinformatikai rendszer

Földal | GISa Hungarorum | OTKA-projekt | GIS-térképtár

Magunkról

Történeti
Térinformatikai
Tanulmányok

GIS Historical Studies

Együttműködő
partnerek

Hasznos linkek

Magunkról

A gazdaságtudományok és a közigazgatás terén már szinte természetessé vált, hogy igénybe veszik a földrajzi információs rendszerek (közéletű angol rövidítése: GIS), vagy más szóval térinformatikai rendszerek segítségét az elemzések, illetve döntések meghozatalán során. E honlap mögött Magyarország, illetve a Kárpát-medence nagyobb térsége múltjának olyan – történeti, néprajzi és geográfus – kutatói állnak, akik már hosszabb ideje szeretnék az általuk felgyűjtött adatbázisok megszálltatásához felhasználni a térinformatikai rendszerek eszközeit.

Ehhez azonban nem elég megvásárolni az informatikai piacon elérhető valamelyik GIS- szoftvert, el kell készíteni hozzá a vizsgált korszak digitális alap térképeit a megfelelő rétegekkel, s kezelni kell a helységek névváltozatainak, a települések egybeolvadásainak és különválásainak problémáit, egyszerűen ki kell alakítani hozzá egy keretrendszert.

Minden olyan feladatokat jelent, amelyek megoldására OTKA támogatással az MTA BTK Történettudományi Intézete kutatói és a Pécsi Egyetem történet-oktatója a Debrecen Egyetem, illetve az ELTE földrajzos és térinformatikai szakemberei segítségével közösen vállalkoztak.

		min																max															
		14.27																36.39															
		63.61																85.73															
		3.45																34.96															
		Normalizált																Normalizált															
		19.1015																19.1015															
		0.595																0.595															
		0.129																0.129															
		143																143															
		148																148															
		20.945																20.945															
		18.617																18.617															
		83.35																83.35															
		86.80																86.80															
		5.23																5.23															
		0.621																0.621															
		0.610																0.610															

MTA-BTK LEJÁRÓ

Tíz nemzedék és ami utána
következik...

Vidéki társadalom az úrbérendezéstől a vidék
elnéptelenedéséig. 1767–1917.

Bemutatók

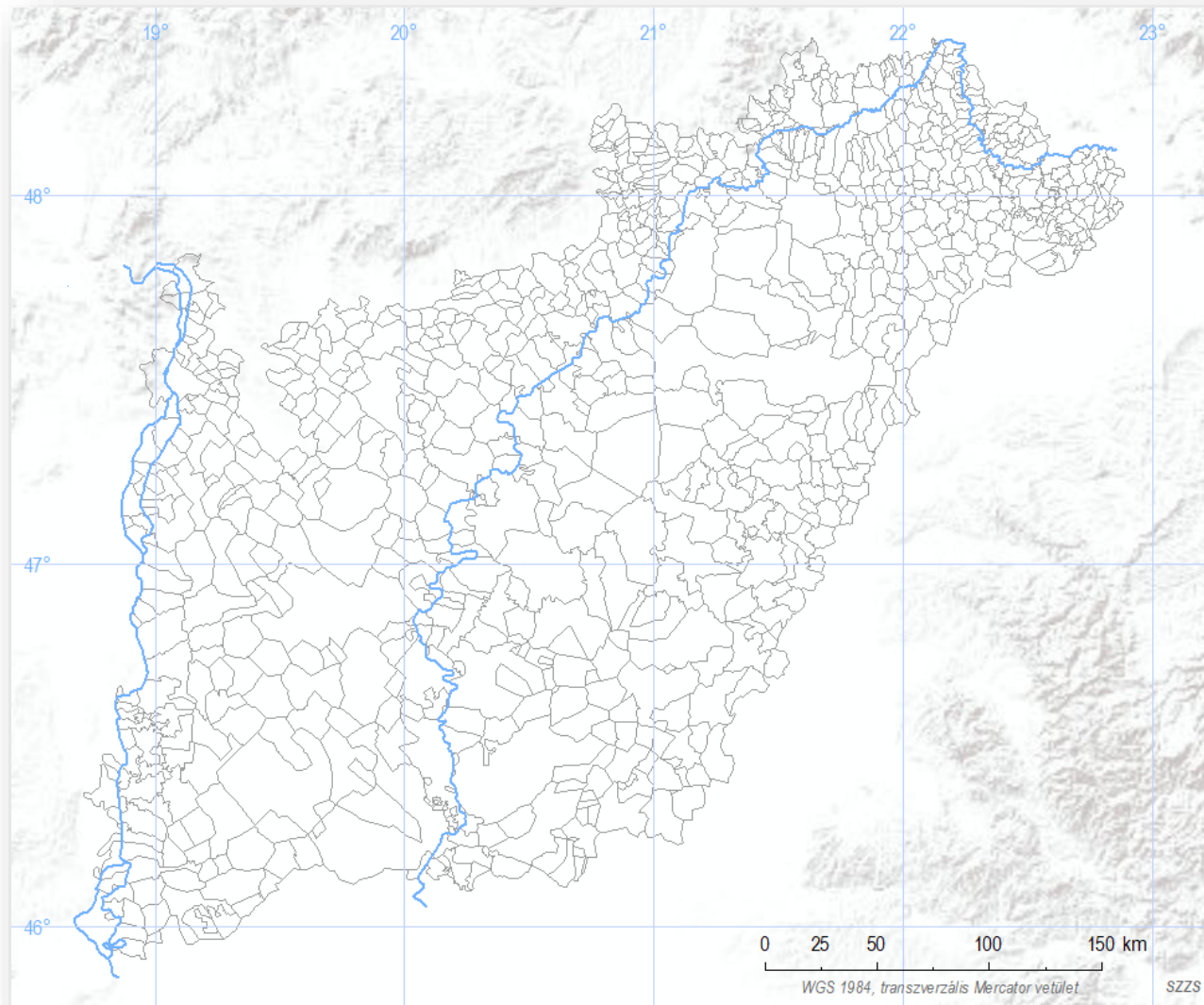

		732996																732996															
		173247.0																173247.0															
		3080083																3080083															
		506545																506545															
		8715775																8715775															
		23.63737238																23.63737238															
		76.362																76.362															
		80.228																80.228															
		1.241																1.241															
		0.70																0.70															
		0.726																0.726															
		0.218																0.218															
		0.137																0.137															

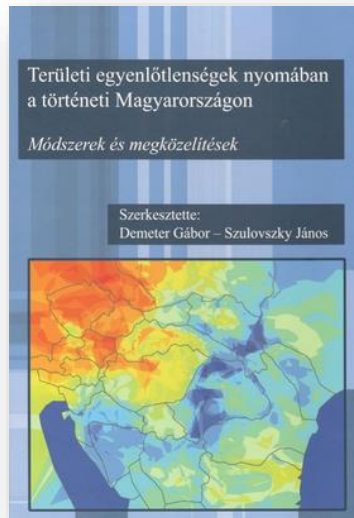
A TRIANONI ALFÖLD KÖZSÉGHATÁROS TÉRKÉPE, 1926

2014

MAGYARORSZÁG JÁRÁSI SZINTŰ KÖZIGAZGATÁSI TÉRKÉPE, 1933

2018

MAGYARORSZÁG

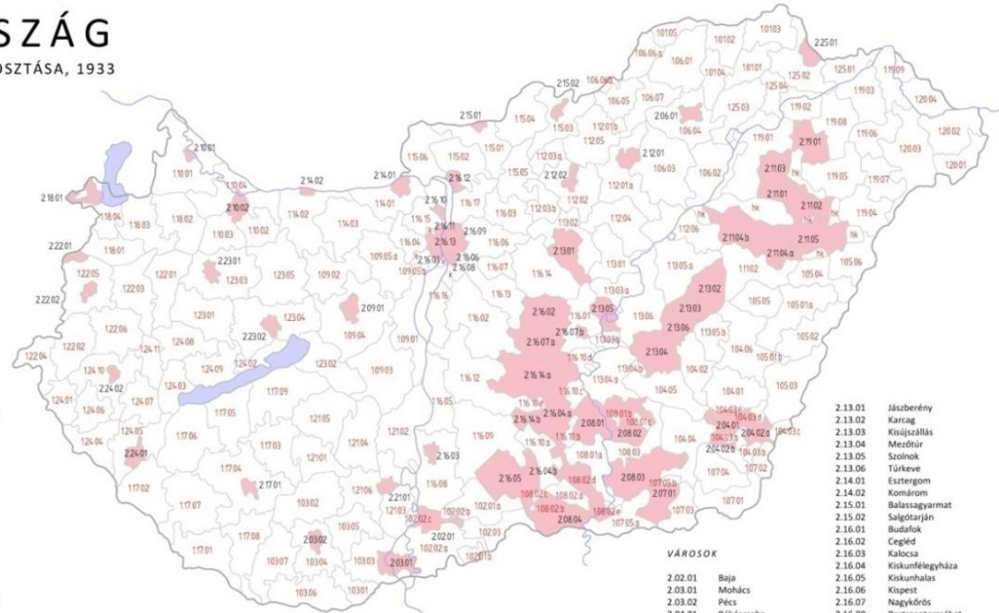
JÁRÁSI SZINTŰ KÖZIGAZGATÁSI BEOSZTÁSA, 1933

Szerkesztette: SZILÁGYI ZSOLT, 2018

DEBRECENI EGYETEM, BTK, TÖRTÉNELMI INTÉZET
MODERNKORI MAGYAR TÖRTÉNELMI TANSZÉK

JÁRÁSOK

1.01.01	Abaujaszántói	1.11.01	Központi
1.01.02	Ercsi	1.11.02	Püspökladányi
1.01.03	Gönci	1.12.01	Egri
1.01.04	Székely	1.12.02	Gyöngyösi
1.01.05	Tornai	1.12.03	Hatvani
1.02.01	Bácsalmási	1.12.04	Hajvisi
1.02.02	Baja	1.12.05	Péternévfári
1.02.03	Jánoshalmai	1.12.06	Taszafüredi
1.03.01	Baranyavári	1.13.01	Jászajó alsó
1.03.02	Hegyháti	1.13.02	Jászajó felső
1.03.03	Mohácsi	1.13.03	Központi
1.03.04	Pécsi	1.13.04	Tisza alsó
1.03.05	Pécsváradai	1.13.05	Tisza felső
1.03.06	Siklósi	1.13.06	Tisza közép
1.03.07	Szentlőrinci	1.14.01	Estergomi
1.04.01	Békési	1.14.02	Gesztesi
1.04.02	Gyomai	1.14.03	Tatai
1.04.03	Gyulai	1.15.01	Balassagyarmati
1.04.04	Orosházi	1.15.02	Négyrádi
1.04.05	Szarvasi	1.15.03	Salgótarjáni
1.04.06	Szeghalmi	1.15.04	Szécsényi
1.05.01	Bereettyóújfalusi	1.15.05	Szeráki
1.05.02	Biharkecskesi	1.15.06	Szobi
1.05.03	Cúffa-magyaszalontai	1.16.01	Abonyi
1.05.04	Derecskei	1.16.02	Alsódabasi
1.05.05	Sárréti	1.16.03	Auzódi
1.05.06	Székhelyi	1.16.04	Bíai
1.06.01	Edeházi	1.16.05	Dunavecsei
1.06.02	Mezőcsáti	1.16.06	Gödöllői
1.06.03	Mezőkovácsházi	1.16.07	Gyömrői
1.06.04	Miskolci	1.16.08	Kálcsai
1.06.05	Ordi	1.16.09	Kiskölkői
1.06.06	Putnoki	1.16.10	Kiskunfélegyházi
1.06.07	Sajószentpéteri	1.16.11	Központi
1.07.01	Battányai	1.16.12	Kunszentmiklósi
1.07.02	Ekei	1.16.13	Mónori
1.07.03	Központi	1.16.14	Nagykátai
1.07.04	Mezőkovácsházi	1.16.15	Pomázi
1.07.05	Torontáli	1.16.16	Ráckevei
1.08.01	Csongrádi	1.17.01	Váci
1.08.02	Kiskundorozsma	1.17.01	Barcsi
1.08.03	Mindszenti	1.17.02	Csurgyői
1.09.01	Adonyi	1.17.03	Igali
1.09.02	Mári	1.17.04	Kaposvári
1.09.03	Sárbogárdi	1.17.05	Lengyeltói
1.09.04	Székesfehérvári	1.17.06	Marcali
1.09.05	Váli	1.17.07	Nagyatádi
1.10.01	Magyaróvári	1.17.08	Sárgaréti
1.10.02	Pusztai	1.17.09	Tabi
1.10.03	Sokorodalmi	1.18.01	Csepregi
1.10.04	Tósziget-csilikői	1.18.02	Csonnai
1.18.03	Kapuvári	1.21.02	Dunaföldvári
1.18.04	Soproni	1.21.03	Központi
1.19.01	Dadai alsó	1.21.04	Simontornyai
1.19.02	Dadai felső	1.21.05	Tamási
1.19.03	Kövérházi	1.21.06	Völgységi
1.21.01	Ligetjái	1.22.01	Celldömökös
1.22.01	Nagykálói	1.22.02	Körömend-németújvári
1.22.02	Nyírbaktai	1.22.03	Sárvári
1.22.03	Nyírbátonyi	1.22.04	Szentgotthárd-muraszombati
1.22.04	Nyírbogdányi	1.22.05	Szombathelyi
1.22.05	Vasvári	1.22.06	Tisza
1.23.01	Csongrádi	1.23.01	Devecseri
1.23.02	Fehérgyarmati	1.23.02	Eryngyi
1.23.03	Mátészalkai	1.23.03	Pápai
1.23.04	Vásárosnaményi	1.23.04	Veszprémi
1.23.05	Dombóvári	1.23.05	Zirci
2.02.01	Baja	2.04.01	Ábonyi
2.03.01	Mohács	2.04.02	Balatonfüredi
2.03.02	Pécs	2.04.03	Keszthelyi
2.04.01	Békéscsaba	2.04.04	Letenyei
2.04.02	Gyula	2.08.01	Nagykanizsai
2.05.01	Miskolc	2.08.02	Novai
2.07.01	Másó	2.09.01	Pacsei
2.08.01	Csongrád	2.09.02	Sümegi
2.08.02	Szentcsanak	2.10.01	Tapolcai
2.08.03	Hódmezővásárhely	2.10.02	Győr
2.08.04	Szeged	2.11.01	Hajdúszoboszlói
2.09.01	Székesfehérvár	2.11.02	Hajdúhadházi
2.10.01	Magyaróvár	2.11.03	Hajdúnánási
2.10.02	Győr	2.11.04	Hajdúszoboszló
2.11.01	Hajdúszoboszló	2.11.05	Debrecen
2.11.02	Hajdúhadházi	2.12.01	Eger
2.11.03	Hajdúnánási	2.12.02	Gyöngyös
2.11.04	Hajdúszoboszló		
2.11.05	Debrecen		
2.12.01	Eger		
2.12.02	Gyöngyös		

VÁROSOK

2.13.01	Jászberény
2.13.02	Karcag
2.13.03	Kisújszállás
2.13.04	Mezőtúr
2.13.05	Szőnök
2.13.06	Túrkeve
2.14.01	Estergom
2.14.02	Komárom
2.15.01	Balassagyarmat
2.15.02	Salgótarján
2.16.01	Budaörs
2.16.02	Cegléd
2.16.03	Kalocsa
2.16.04	Kiskunfélegyháza
2.16.05	Kiskunhalas
2.16.06	Központi
2.16.07	Nagykőrös
2.16.08	Pécsentérsébet
2.16.09	Rákospalota
2.16.10	Szentendre
2.16.11	Újpest
2.16.12	Vác
2.16.13	Budapest
2.16.14	Kecskemét
2.17.01	Kaposvár
2.18.01	Sopron
2.18.02	Nyiregyháza
2.21.01	Székely
2.21.02	Szombathely
2.23.01	Pápa
2.23.02	Veszprém
2.24.01	Nagykanizsa
2.24.02	Zalaegerszeg
2.25.01	Sátoraljaújhely

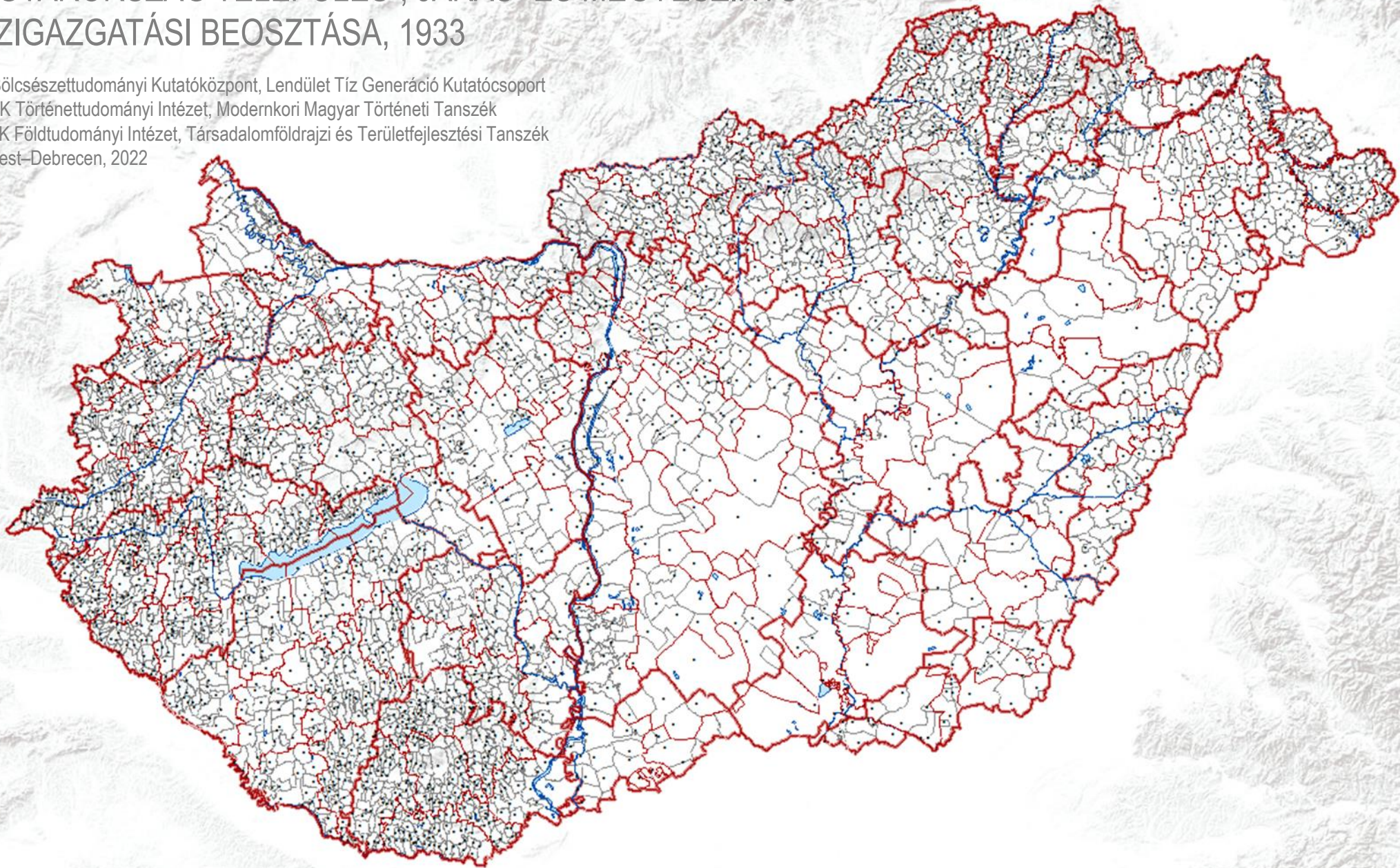

AZ EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA ÜNKP-17-4-III-DE-187 KÖDSZÁMÚ
ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT

Megjegyzés: k = Központi járás (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, ID 1.16.11); hk = Központi járás (Hajdu vármegye, ID 1.11.01)
Forrás: Magyarország helységnévtára 1926. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1926.; Magyarország helységnévtára 1933. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1933.; A történelmi Magyarország atlasza és adattára 1914. (Harmadik kiadás.) Szerk. ZENTAI László, KCSA Pál (tudományos szerkesztők). Talma Kiadó, Pécs.; SZILÁGYI Zsolt: Alföldi vonászkörzetek és piacközpontok 1925-ben I. Módszertani megközelítések, vizsgálati keretek. Agrártörténelmi Szemle 55, 2014: 1–4, 107–156.

MAGYARORSZÁG TELEPÜLÉS-, JÁRÁS- ÉS MEGYESZINTŰ KÖZIGAZGATÁSI BEOSZTÁSA, 1933

MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Lendület Tíz Generáció Kutatócsoport
DE BTK Történettudományi Intézet, Modernkori Magyar Történeti Tanszék
DE TTK Földtudományi Intézet, Társadalomföldrajzi és Területfejlesztési Tanszék
Budapest–Debrecen, 2022

Módszertan

AZ ÉLETMINŐSÉG (HDI) KOMPONENSMUTATÓI ÉS KISZÁMÍTÁSA TÖRTÉNETI FORRÁSOK ALAPJÁN

$$\text{HDI} = \frac{k1+k2+k3}{3}, \quad \text{ahol} \quad (1)$$

k1 = a születéskor várható élettartam normalizált indexe,

k2 = az oktatásban megszerzett tudás [(2a+1b)/3] normalizált indexe, ahol

a = az írni-olvasni tudó felnőtt korú lakosság aránya,

b = a különböző oktatási szinteken tanulók megfelelő korosztályhoz mért aránya

k3 = a logaritmikus transzformációval³⁵³ (diszkontálással) módosított egy főre jutó GDP normalizált indexe.³⁵⁴

A normalizálás képlete:

³⁵² HDR 1990: 109. vö. Nemes Nagy 2009: 301–305. Tomka 2011: 187–194.

³⁵³ Mivel ezt az eljárást nem alkalmaztam jelen dolgozatban, mert nem a GDP mutatót használtam a számításokhoz, ezért a logaritmikus transzformáció képletét sem részletezem. Erre vonatkozóan lásd: Nemes Nagy 2009: 302.

³⁵⁴ Nemes Nagy 2009: 304.

3. táblázat. A HDI komponensmutatóinak kiszámításához szükséges változók forrása

Kód	Megnevezés	Forrás
k1	Halálozások átlagszáma (1901–10) Lakosság szám (1910) Halálozások átlagszáma (1921–30), az adatok éves bontásban szerepelnek Lakosság szám (1930)	MSK Ús. 46. köt. MSK Ús. 42. köt. KSI 1969. MSK Ús. 83. köt.
k2	Írni-olvasni tudók száma (1910) 6 évesnél idősebb lakosság (1910) Lakosság szám (1910) Írni-olvasni tudók száma (1930) 6 évesnél idősebb lakosság (1930) Lakosság szám (1930)	MSK Ús. 42. köt. MSK Ús. 42. köt. MSK Ús. 42. köt. MSK Ús. 83. köt. MSK Ús. 83. köt. MSK Ús. 83. köt.
k3	A községi pótdadó kivételénél alapul vehető 1908. évi állami adókvetés (K) Városiakra nehezedő földadó, házadó, kereseti adó, nyilvános számadásra kötelezett egy- letek- és vállalatok adója, egyéb egyenes adó (1910, K) Lakosság szám (1910) A községi pótdadó kivételének alapjául szolgáló állami adók összege (1934, P)	MSK Ús. 39. köt. MSK Ús. 58. köt. MSK Ús. 42. köt. MSK Ús. 93. köt.
	<i>Városokra végzett adóbecslések (a számítás menetét lásd a szövegben):</i> · A törvényhatósági jogú városok által befizetett földadó (1933/34, P) · A törvényhatósági jogú városok által befizetett házadó (1933/34, P) · A törvényhatósági jogú városok által befizetett társulati és tantième adó (1933/34, P) · A megyei városokban befizetett földadó (1933/34, P) · Országosan befizetett földadó összege (1933/34, P) · Városok mezőgazdasági művelés alatt álló földjeinek kat. tiszta jövedelme (1935, AK) · A megyei városokban befizetett házadó összege (1933/34, P) · A megyei városokban a tulajdonos által használt lakások hasznóértéke (1933/34, P) · A megyei városokban a bérbe adott lakások nyers házbérbjévedelme (1933/34, P) · A megyei városok által befizetett társulati és tantième adó (1933/34, P) · Az iparban, kereskedelemben és a forgalomban kereső lakosság száma (1930)	AS 1934: 51. AS 1934: 77. AS 1934: 149. AS 1934: 51. AS 1934: 51. MSK Ús. 99. köt. AS 1934: 77. AS 1934: 82. AS 1934: 83. AS 1934: 149. MSK Ús. 86. köt.

Forrás: a fentiekén túl az 1910. évi adatokra lásd: GHA, saját szerkesztés.

Megjegyzés: a k1–3 feloldását lásd a HDI kiszámítását leíró módszertani résznél.

Vizualizáció (ArcMap)

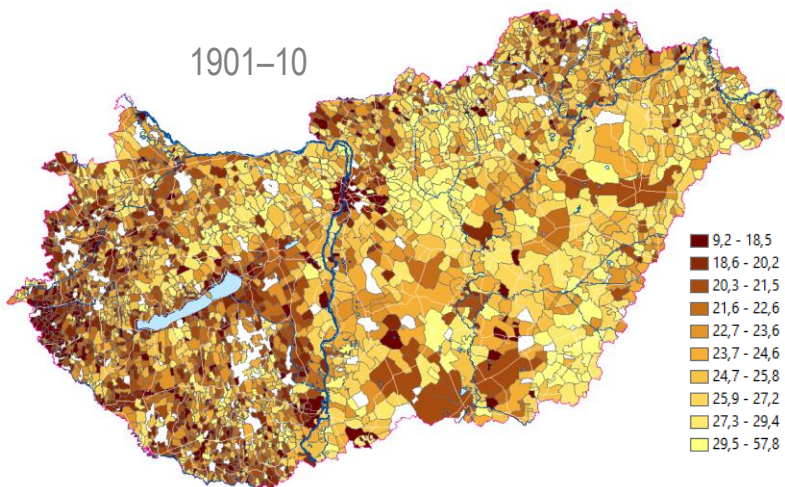
A HDI TELEPÜLÉSSZINTŰ KOMPONENSMUTATÓI NAGYSÁG SZERINTI SORRENDENBEN, DECILISEKBE RENDEZVE MAGYARORSZÁGON 1908/10 ÉS 1940/41 KÖZÖTT

HALÁLOZÁS (‰)

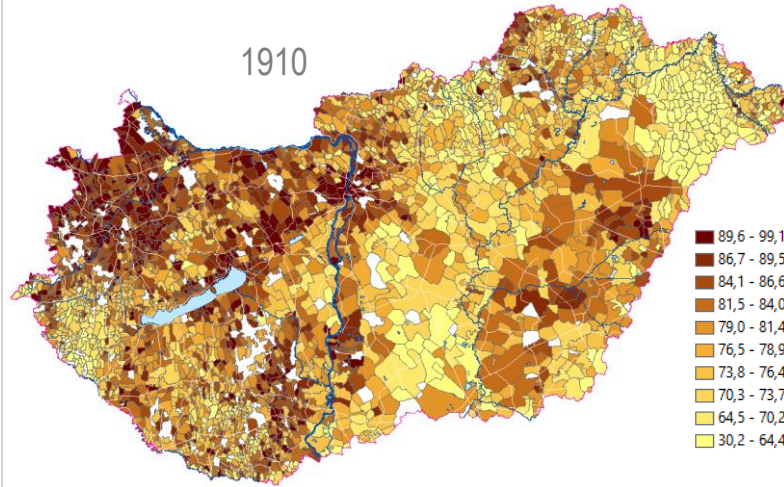
ISKOLÁZOTTSÁG (%)

JÖVEDELEM (P/fő)

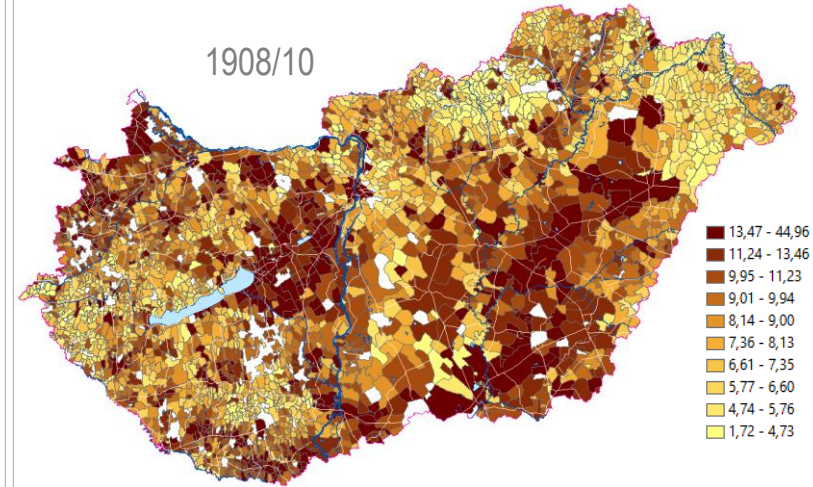
1901–10

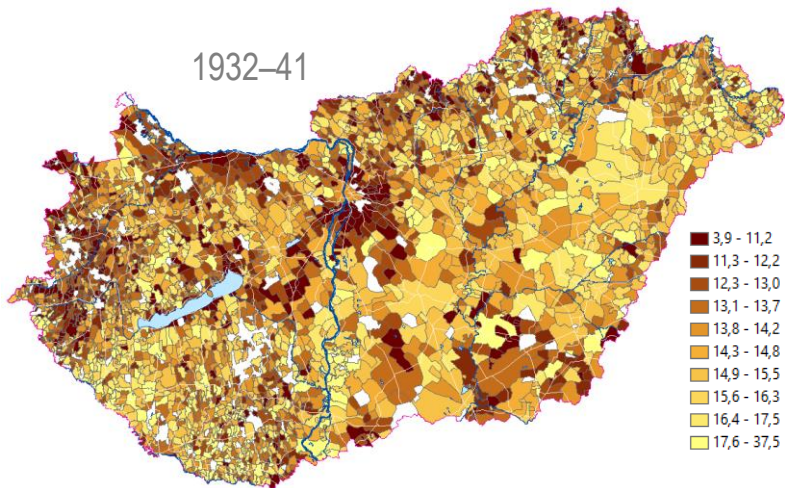
1910

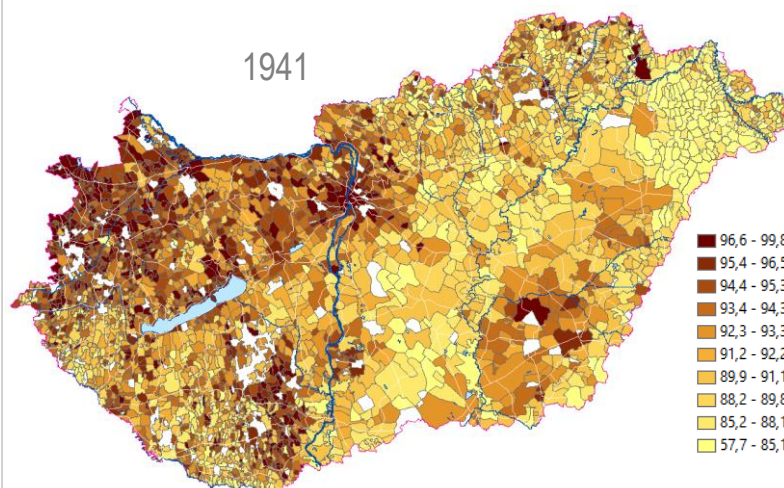
1908/10

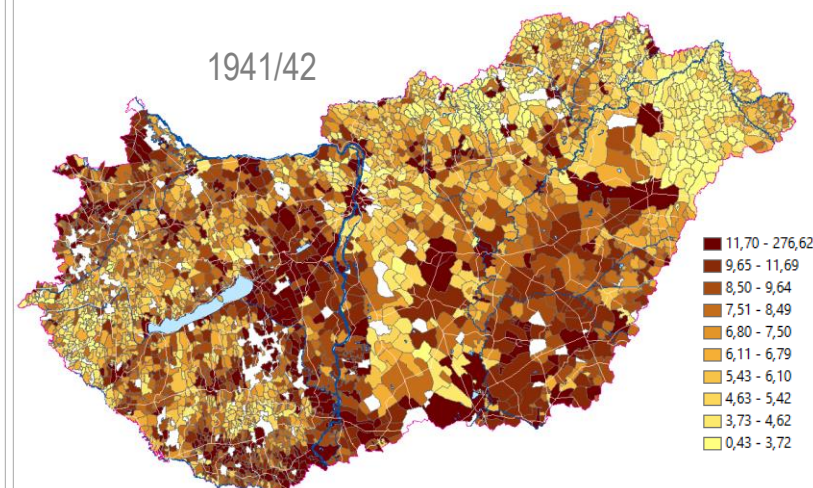
1932–41

1941

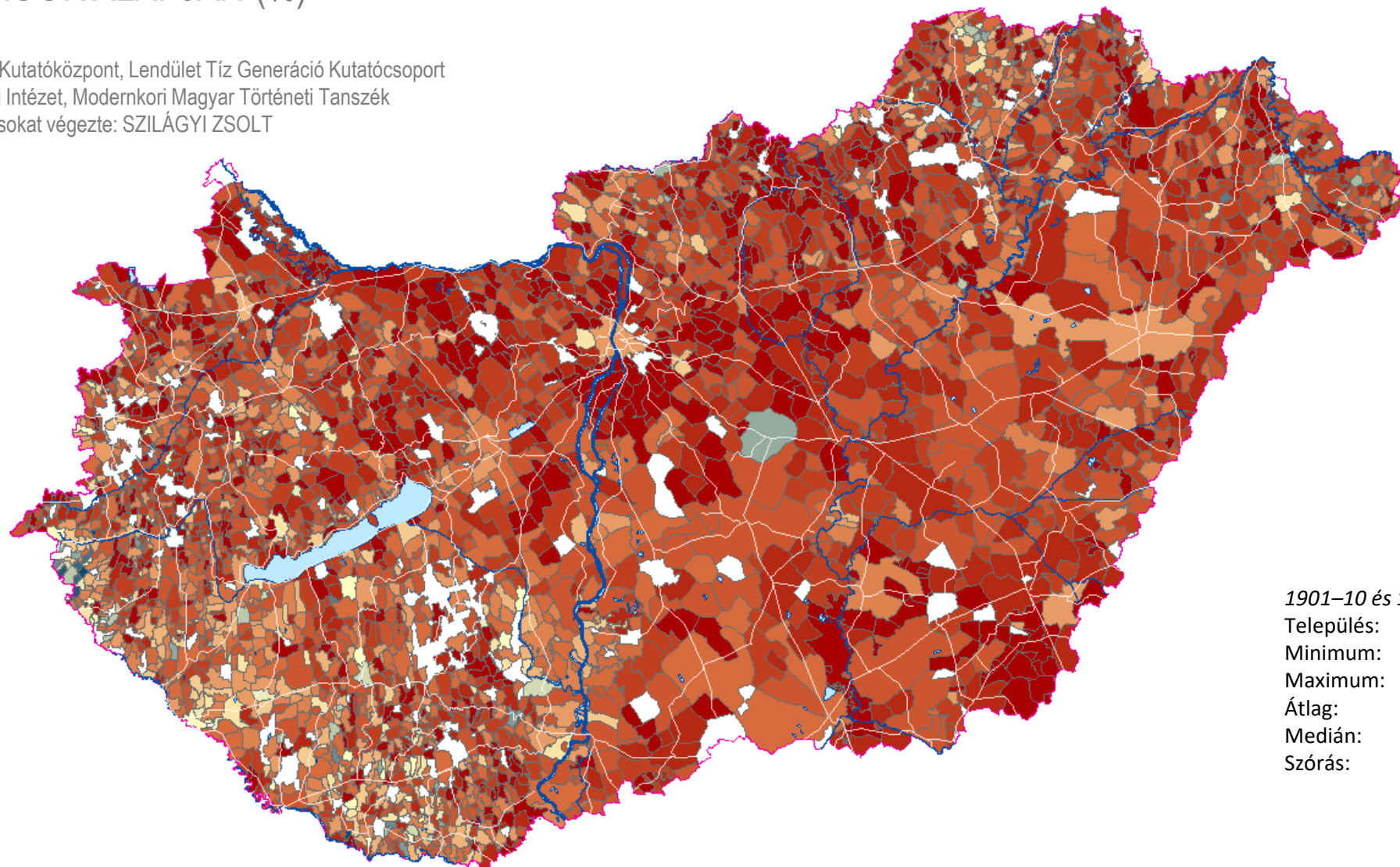
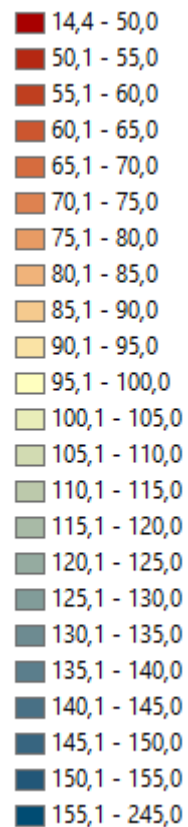

1941/42

A NYERS HALÁLOZÁS VÁLTOZÁSA MAGYARORSZÁGON AZ 1901–1910 ÉS 1932–1941 KÖZÖTTI TÍZÉVES ÁTLAGOK ALAPJÁN (%)

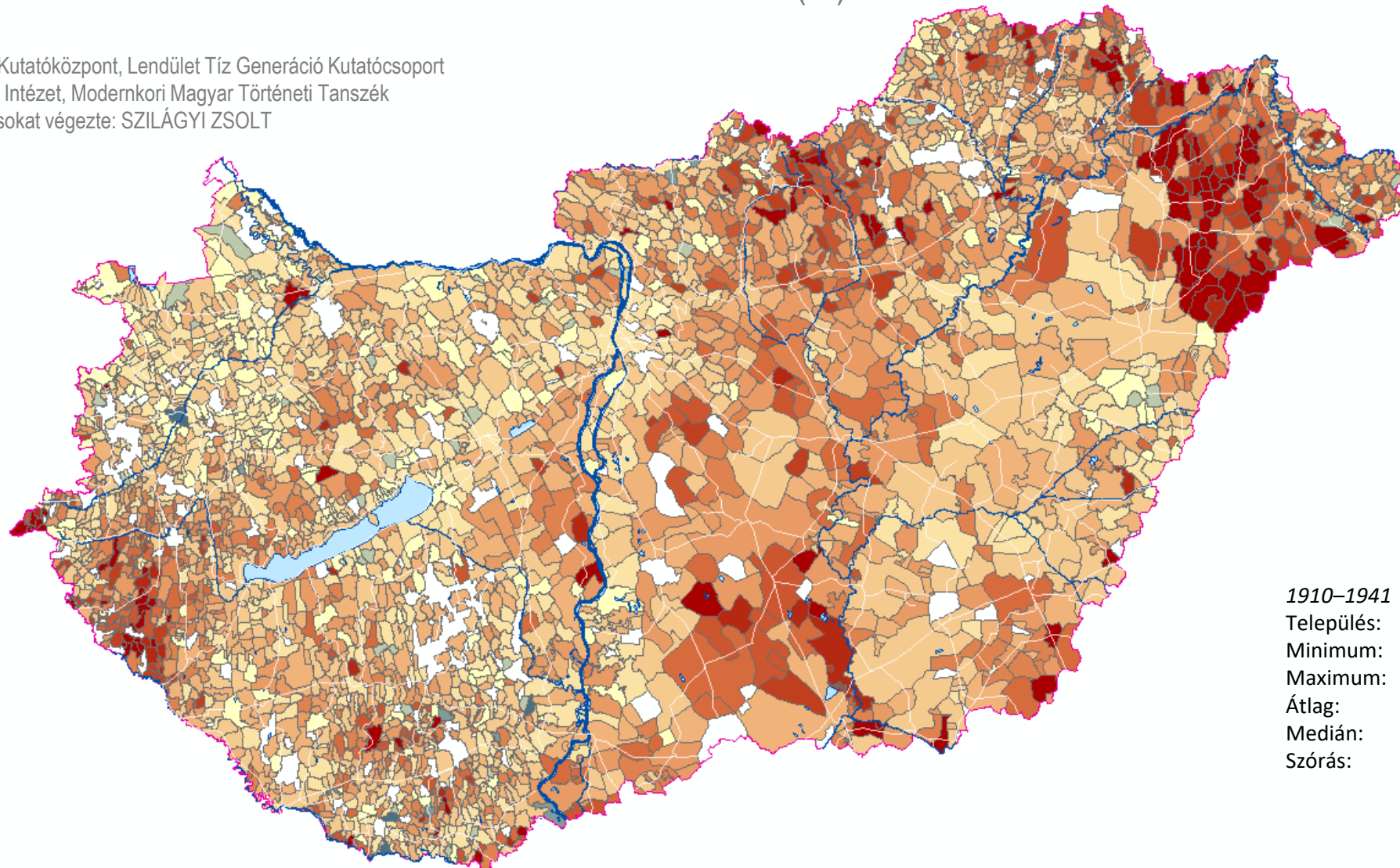
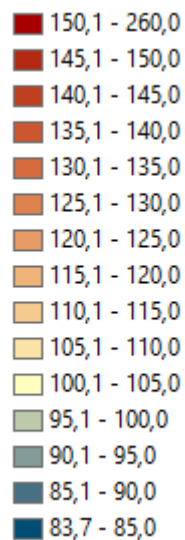
MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Lendület Tíz Generáció Kutatócsoport
DE BTK Történettudományi Intézet, Modernkori Magyar Történeti Tanszék
Szerkesztette és a számításokat végezte: SZILÁGYI ZSOLT
Budapest–Debrecen, 2022

<i>1901–10 és 1932–1941</i>	
Település:	3 091
Minimum:	14,4
Maximum:	244,9
Átlag:	62,2
Medián:	59,9
Szórás:	16,5

AZ ÍRNI-OLVASNI TUDÓK 6 ÉVNÉL IDŐSEBBEK ARÁNYÁBAN TÖRTÉNT VÁLTOZÁS MAGYARORSZÁGON 1910 és 1941 között (%)

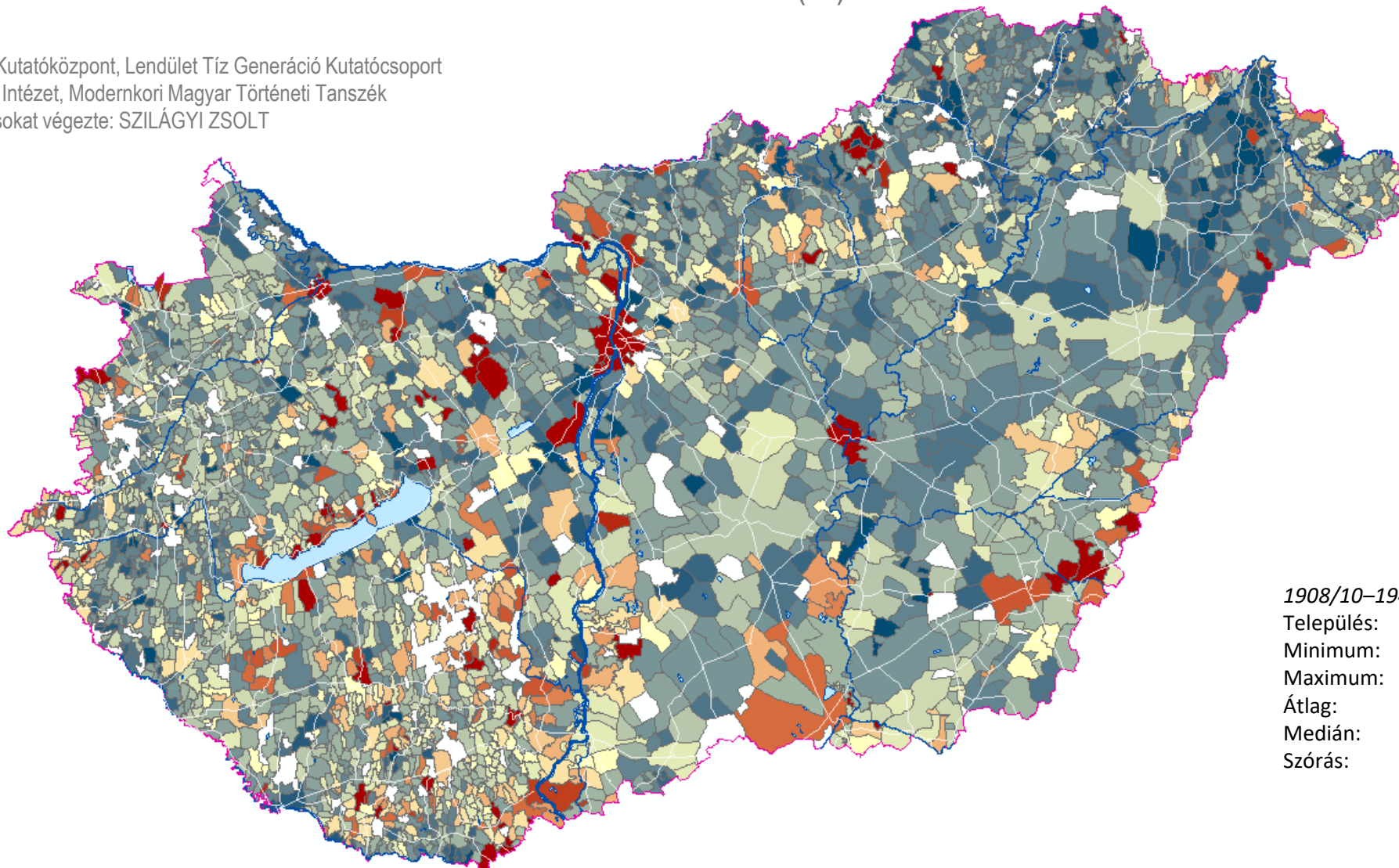
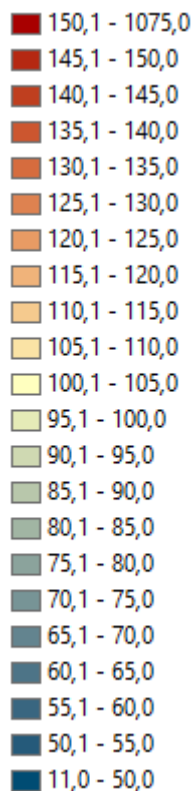
MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Lendület Tíz Generáció Kutatócsoport
DE BTK Történettudományi Intézet, Modernkori Magyar Történelmi Tanszék
Szerkesztette és a számításokat végezte: SZILÁGYI ZSOLT
Budapest–Debrecen, 2022

1910–1941
Település: 3 091
Minimum: 83,7
Maximum: 257,7
Átlag: 119,5
Medián: 116,3
Szórás: 15,5

A „KÖZSÉGI” PÓTADÓ KIVETÉSÉNEK ALAPJÁUL SZOLGÁLÓ ADÓK ÖSSZEGÉNEK (FHTT, P) VÁLTOZÁSA MAGYARORSZÁGON 1908/10 ÉS 1940/41 KÖZÖTT (%)

MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Lendület Tíz Generáció Kutatócsoport
DE BTK Történettudományi Intézet, Modernkori Magyar Történelmi Tanszék
Szerkesztette és a számításokat végezte: SZILÁGYI ZSOLT
Budapest–Debrecen, 2022

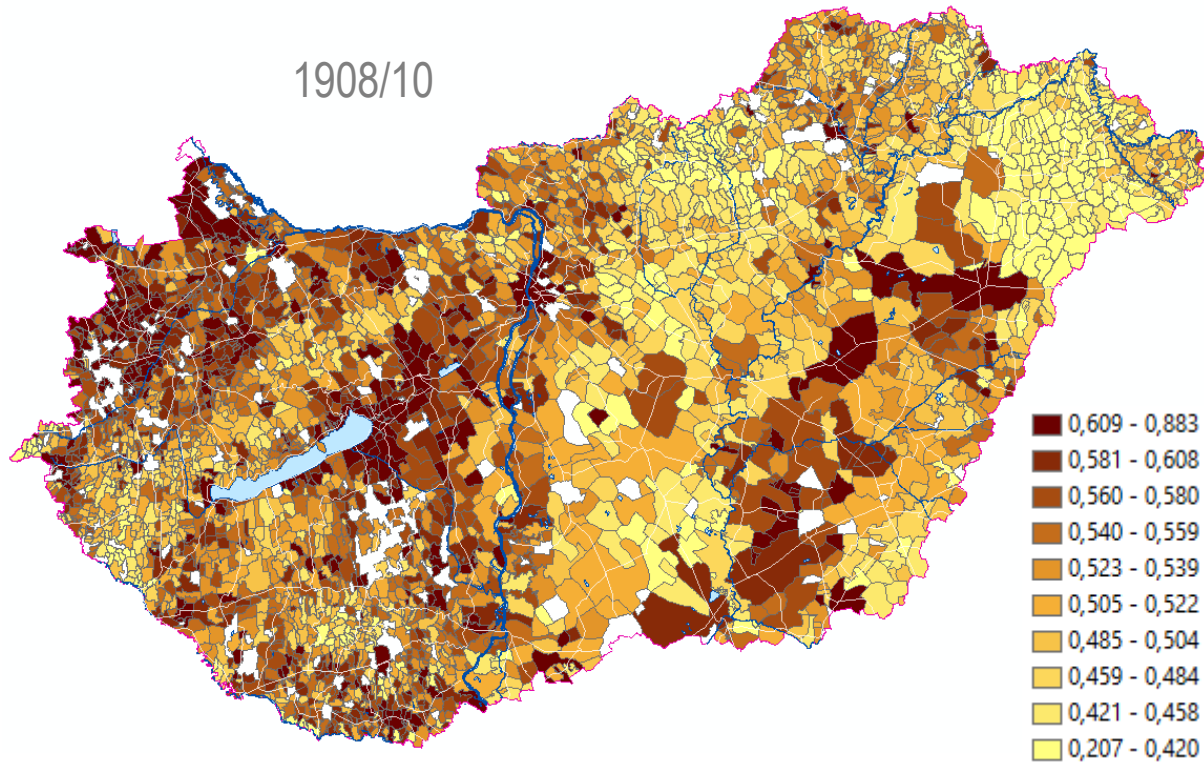
1908/10–1940/41

Település:	3 091
Minimum:	11,0
Maximum:	1073,6
Átlag:	87,0
Medián:	81,7
Szórás:	37,0

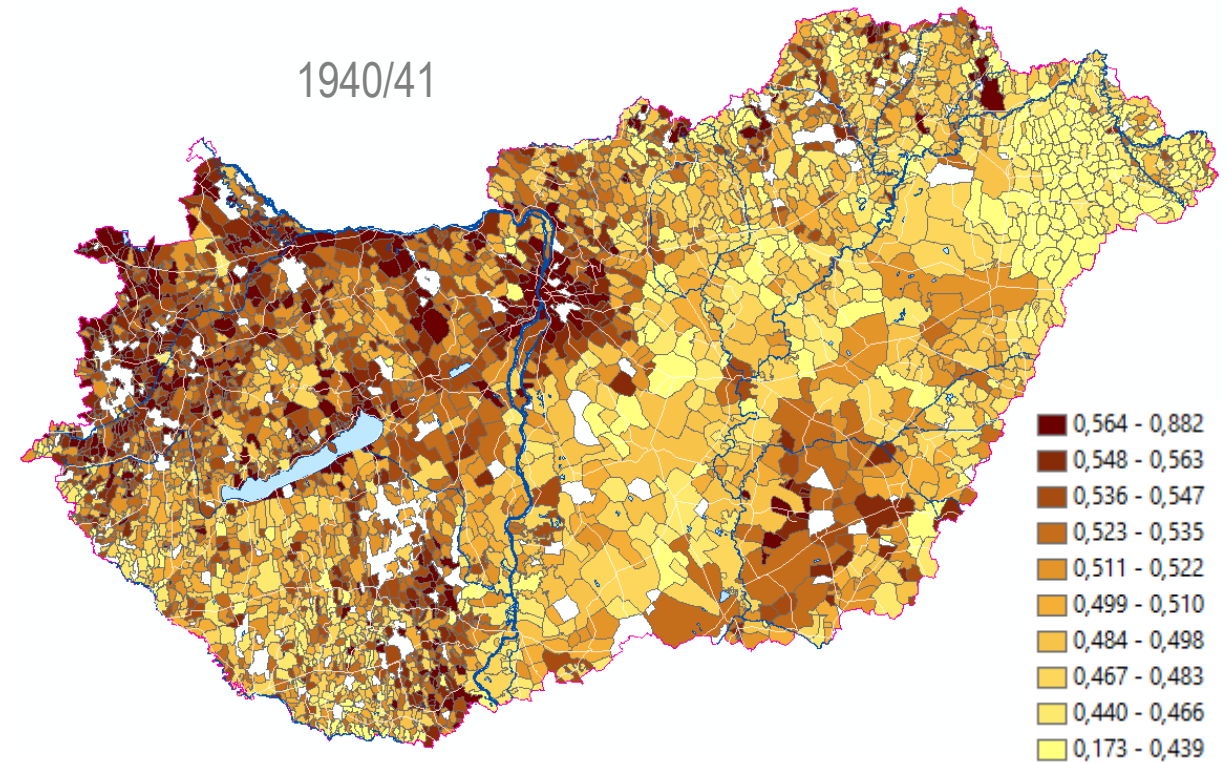
AZ ÉLETMINŐSÉG (HDI) TERÜLETI KÜLÖNBSÉGEI MAGYARORSZÁGON A 20. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN

MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Lendület Tíz Generáció Kutatócsoport
DE BTK Történettudományi Intézet, Modernkori Magyar Történelmi Tanszék
Szerkesztette és a számításokat végezte: SZILÁGYI ZSOLT
Budapest–Debrecen, 2022

1908/10

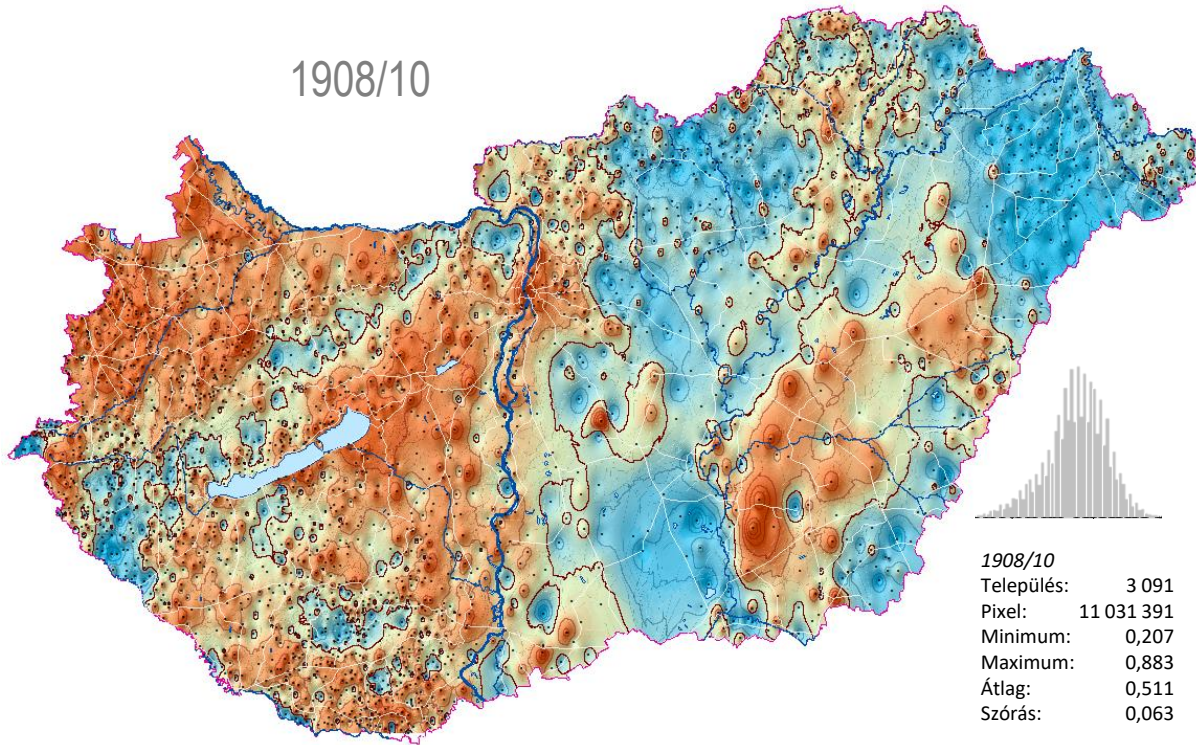
1940/41

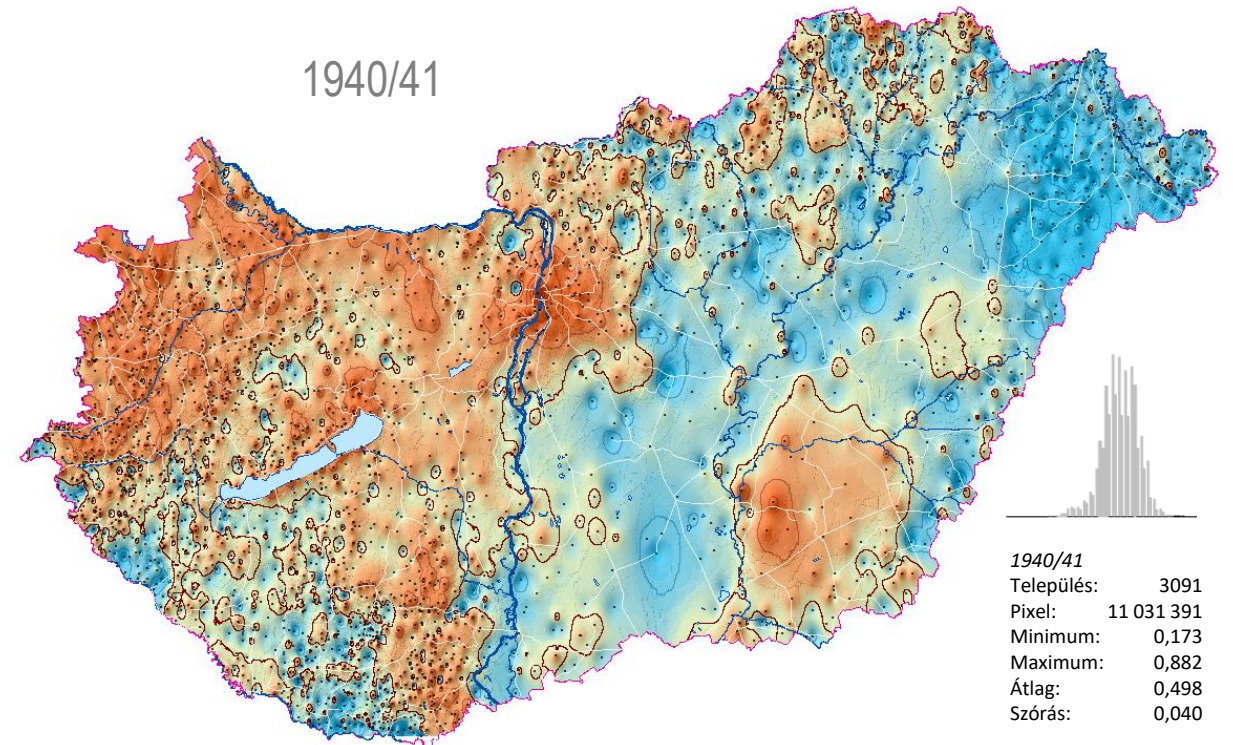
AZ ÉLETMINŐSÉG (HDI) TERÜLETI KÜLÖNBSÉGEI MAGYARORSZÁGON A 20. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN

MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Lendület Tíz Generáció Kutatócsoport
DE BTK Történettudományi Intézet, Modernkori Magyar Történeti Tanszék
Szerkesztette és a számításokat végezte: SZILÁGYI ZSOLT
Budapest–Debrecen, 2022

1908/10

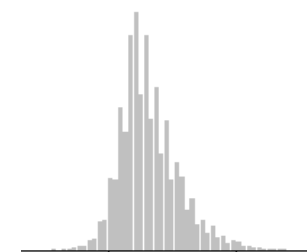
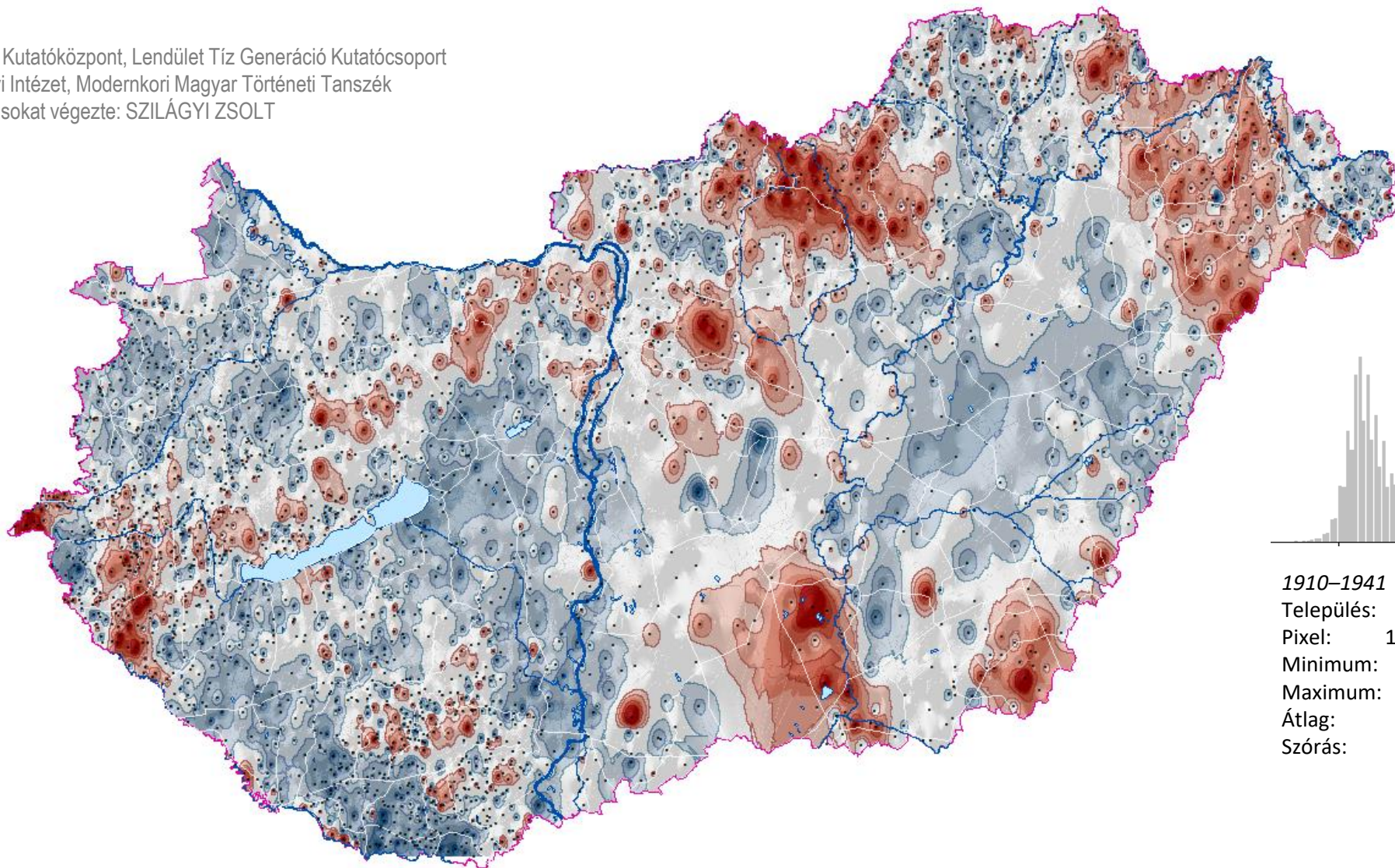
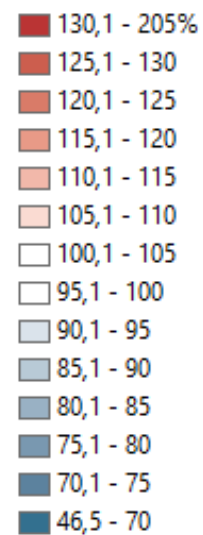

1940/41

AZ ÉLETMINŐSÉG (HDI) VÁLTOZÁSA MAGYARORSZÁGON 1910 és 1941 között

MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Lendület Tíz Generáció Kutatócsoport
DE BTK Történettudományi Intézet, Modernkori Magyar Történelmi Tanszék
Szerkesztette és a számításokat végezte: SZILÁGYI ZSOLT
Budapest–Debrecen, 2022

<i>1910–1941</i>	
Település:	3 091
Pixel:	11 031 391
Minimum:	46,5
Maximum:	205,0
Átlag:	99,1
Szórás:	9,6

Köszönöm a figyelmet!